

Waarom daar wel en hier niet?

Waarom daar wel en hier niet? Ja, waarom? Dat heb ik mij meer dan eens afgevraagd als ik jonge mensen of oudere mensen hoorde vertellen over hun bezoek aan Israël. Ze hadden daar natuurlijk veel gezien en veel beleefd wat interessant was en belangrijk. Maar er zijn zoveel interessante en belangrijke dingen elders in de wijde wereld. Dat was het dan ook niet, wat me bezig hield. Ik moest er steeds aan denken, dat zij, wie ze ook waren, onveranderlijk vertelden: in Israël leeft men niet in angst voor oorlog, niet in de spanning van de koude oorlog. De stemming is er niet onzeker, niet zenuwachtig. Je voelt er niet de druk van de kritieke internationale toestand.

Eerst dacht ik: nu, die mensen daar steken dan zeker hun kop in dat woestijnzand, dat ze nog niet in cultuur hebben gebracht. Nota bene, je zult in Israël leven en werken, in die pijpela van een land met aan alle kanten vijandige bevolkingen. En dan maar net doen of er geen vuiltje aan de lucht is. Ik kon er geen bewondering voor voelen, ik vond het stom. Maar iedere keer als ik weer hoorde vertellen over het leven in Israël, bleek dat het toch geen struisvogelpolitiek was. Als ik ernaar vroeg, werd me gauw genoeg duidelijk gemaakt, dat de mensen in de landbouwkolonies en in de moderne grote steden maar al te goed weten, dat ze op een gevaarlijk stukje aarde wonen. Ze zijn goed op de hoogte van de wereldtoestand. Daar mankeert het niet aan. Mankeert het dan aan iets anders? Nee. De zaak is, dat zij vurig geloven in de toekomst van hun land en hun volk. En dat zij alle kansen aangrijpen om die toekomst praktisch te verwezenlijken. De wereld mag vol spanning zijn en vol gevaar, zij hebben wat anders te doen dan te staren op wat dreigt, dan te zuchten onder wat drukt, dan zenuwachtig te worden van angst. Zij zijn met inspanning van al hun krachten bezig aan het grote mozaïek der volken en culturen hun gekleurde steentje bij te dragen, nu zij daar eindelijk de mogelijkheid toe hebben.

En dan wij! Is het niet vanzelfsprekend, dat we bevreesd, verlamd, zenuwachtig en gedrukt zijn? Wat hebben wij in West-Europa nu nog te doen? Wij met onze oude, verzadigde cultuur. Iedereen weet nu toch wel, dat we het humanisme en het christendom hebben voortgebracht en een heleboel mooie dingen, die we in de musea kunnen bewonderen. We hebben de moderne techniek gemaakt en eens hadden we onuitputtelijke rijke koloniën. We bezitten een schitterende geschiedenis, net zo oud en onwerkelijk als de verhalen uit Duizend en één Nacht. Maar wat helpt ons dat bezit? Vroeger was er niets in Amerika, niets achter de Oeral. Alles was in Europa: de macht en de kracht, het intellect en de durf en het geloof. Europa was het levende hart van de wereld. Van daaruit stroomden daden en gedachten door de aderen van die wereld. Maar nu? Zonder geloof in zich zelf ligt het te bibberen tussen de Verenigde Staten en Rusland. De Verenigde Staten die geloven in hun geld en hun techniek. Rusland, dat gelooft in de macht van zijn dictatoriaal systeem. Over het hoofd van Europa heen kijken die twee elkaar argwanend aan. Over het hoofd van Europa heen proberen ze elkaar te overbluffen met proefexplosies en kunstmanen. Verschrikt hoort Europa die knallen en weemoedig kijkt het naar z'n ouwe, trouwe maan, die goede vriend van de Europeanen Tycho Brahé en Kepler en Galilei. Zelfs de maan heeft Europa niet voor zich zelf alleen kunnen houden. Daar suist nu z'n russische concurrent z'n baantjes, straks gevolgd door een Amerikaanse.

Doen wij nog wat? Bange kinderen kruipen bij elkaar; in de West-europese Unie, in de Kolen en Staalgemeenschap, in de Euromarkt, het Euratom. Of ben ik nu onbillijk? Ga ik nu voor angst verslijten wat nu juist het begin is van een Europa, dat zich opricht, dat zich vernieuwt? Is het ideaal van een verenigd Europa een angstideaaltje of een bewijs van zelfbewustheid, van kracht? Deze

vraag moet ik niet doen aan de afgevaardigden van de europese landen in Straatsburg. Want zij zijn onze afgevaardigden, zij kunnen niet veel meer doen dan wij geloven en willen. De vraag: dicteert de angst het streven naar een verenigd Europa of spreekt uit dat streven een nieuwe kracht — die vraag zal ik allereerst aan mijzelf moeten stellen; en aan U.

Het is een feit, dat er iets van toenadering bestaat tussen de landen van West-Europa. Er wordt een begin van europees denken merkbaar. Juist een dezer dagen debatteerde men in de Vereniging Nederlands Fabrikaat over de vraag of zo'n vereniging nu nog wel bestaansrecht had, in deze tijd van de Euromarkt.

Sommige grootindustriëlen willen de vereniging opheffen, omdat ze geheel europees willen denken en handelen. Anderen willen die Vereniging Nederlands fabriikaat laten voortbestaan maar een nieuwe taak geven: de nederlandse stem te zijn in het europese handelskoor. U merkt het: Europa staat voorop. En zo gaat het niet alleen in die vereniging. Men erkent, dat de welvaart van het eigen land alleen verzekerd is in een welvarend Europa en dat een welvarend Europa alleen bestaan kan als het een verenigd Europa is. De europese landen gaan begrijpen wat de toekomst van ieder van hen eist. Maar betekent dit, dat Europa zal moeten kunnen concurreren met Amerika en Rusland? Dat het alles evenveel en evengoed zal moeten maken als die andere twee? Nee, dat is niet de bedoeling van de mannen en vrouwen van industrie en handel, die europees denken. Zij streven ernaar, dat ons werelddeel een eigen bijdrage levert in de wereldproductie en wereldhandel. Dat wil zeggen: Europa moet maken, datgene, waar het vanouds goed in is, van type en kwaliteit. Maar dat dan ook overtuigend en goed en naar de nieuwste maatstaven. En dat kan alleen als er in Europa een echte samenwerking is ontstaan en functioneert. De mensen, die dat nu propagieren, geloven in die eigen bijdrage van Europa op materieel gebied. Voor hen bestaat er geen Europa, dat heeft van angst en z'n schouders intrekt onder de druk van de tijd en z'n zenuwen niet meer de baas is. Die mensen zien een doel voor zich, het woord toekomst heeft een betere klank voor hen dan die van een treurmars. Zij hebben iets in zich wat de bewoners van Israël nu ook bezielt. Hun denken en hun doen heeft zin en is daardoor vanzelf productief en krachtig. Maar Europa bezit niet alleen iets eigen op materieel gebied, op het terrein van stoffelijke vorm en kwaliteit. Europa heeft ook geestelijk iets te betekenen. In Europa is voor het eerst de idee van de democratie opgekomen. En in een worsteling van eeuwen en eeuwen heeft die idee in Europa voor het eerst z'n praktijk gekregen, gebrekkig aanvankelijk, maar steeds beter. In Europa is voor het eerst de idee van de vrijheid gevestigd en daarmee de strijd aangeboden tegen de tyran, de alleenheerser en zijn willekeur. Het heeft eeuwen geduurd, maar die vrijheid is praktijk geworden en een levende aanklacht tegen elke dictatuur. Europa heeft als eerste ernst gemaakt met de sociale rechtvaardigheid. Het heeft in het humanisme van oude griekse denkers en in het Christendom de menselijke persoon gesteld boven rang, stand, ras en natie. Zo heeft het de blinde collectiviteit doorbroken.

* * *

En dat is in Europa niet allemaal los van elkaar gebeurd: democratie, vrijheid, sociale rechtvaardigheid en eerbied voor de menselijke persoon horen onverbreekelijk bijeen. Ze kunnen niet zonder elkaar. Waar ze los van elkaar raken gaan ze te gronde. In Rusland heeft men geprobeerd de sociale rechtvaardigheid te dienen zonder de vrijheid. Van geen van beide is iets terecht gekomen. In Amerika heeft men in de vorige eeuw en ook in de onze de vrijheid willen dienen zonder de sociale rechtvaardigheid te betrachten. Dat heeft toen voor velen de vrijheid waardeloos gemaakt.

Europa heeft een toekomst, zolang het mensen omvat die geloven in de levenswaarden, die in Europa tot bloei zijn gekomen. Het is waar dat, vooral door de gebeurtenissen van de tweede wereldoorlog, dat geloof sterk is verzwakt. En dat Europa zich zelf zodoende verzwakt heeft. Amerika gelooft in zijn eigen zaak, Rusland gelooft in eigen streven, Israël doet het evenzeer. Wij, europeanen, doen het veel te weinig. Komt het omdat we niet zo rijk zijn als Amerika? Of omdat we niet zo massaal collectief zijn en niet onder dictatuur staan zoals de Russen? Of omdat we niet opnieuw kunnen beginnen, zoals de Israëlieten? Een boel geld op zak maakt zelfbewust. En allemaal 't zelfde denken is een kracht. Een eigen land te beginnen, dat men nooit gehad heeft, maakt sterk. Europa is niet zo rijk als Amerika. In Europa denken we niet allemaal volgens 't zelfde boekje. Europa is al zolang „eigen land”. Betekent dit, dat we dus geen kansen hebben op zelfstandigheid, dat we ons moeten laten fijnwrijven tussen twee wereldmachten, die de aarde wel eens zullen verdelen naar hun goeddunken? Misschien gaat 't zo, maar noodzakelijk, onafwendbaar is het niet. Het is mogelijk, dat wij een europese samenwerking klaarspelen op de grondslag van humaniteit en persoonlijke vrij-

heid. Gemakkelijk zal dat niet zijn. Hoeveel mensen verwarren persoonlijke vrijheid niet met de vrijheid om zich van anderen niets aan te trekken. En voor hoeveel mensen houdt de humaniteit op als ze met anderen rekening moeten houden. De toekomst van Europa hangt dus nogal van ieder van ons af. Het is blijkbaar geen zaak van een krantenartikel, of van een radiotoespraak. Maar wel een zaak van persoonlijke en gemeenschappelijke bezinning, van persoonlijk en gemeenschappelijk handelen. Het komt aan op een krachtig en eendrachtig geestelijk leven en evenzeer op een krachtige, eendrachtige economie en politiek. Het ideaal kan niet zijn één Europa, waarin alle mensen tot één zelfde geloof behoren, éénzelfde cultuur hebben. Het ideaal kan evenmin zijn één Europa, waarin de meerderheid z'n wil oplegt en geen rekening wenst te houden met de minderheid in taal, cultuur, overtuiging. Zo'n Europa is niets waard, het is geen Europa, want het ver-raadt z'n eigen aard.

Wie gelooft, dat een samenwerkend Europa iets te betekenen heeft in de wereld, wie gelooft dat het geestelijk leven van Europa de rest van de wereld nog iets te zeggen heeft en wie naar dat geloof handelt, die kan zich bevrijden van de druk en quasi-onverschilligheid en angst voor dreigende gevaren, zich bevrijden van angst voor de toekomst. Het is mogelijk ook in Europa, in Nederland, te leven en te werken met iets van de overtuiging en de zelfbewustheid waarmee Israël z'n nieuwe land maakt. Waarom hier niet? En daar wel?

Dr J. G. BRANDT CORSTIUS

de idee van de openbare school

PRIJS F 0.60

door dr. j. c. brandt corstius

de belangwekkende rede over de openbare school, gehouden op het congres van het humanistisch verbond in april 1957 te amsterdam, is nu uitgegeven als brochure.

te bestellen bij: centraal bureau humanistisch verbond, oudegracht 152 te utrecht, door storting of overschrijving van genoemd bedrag op postgiro 304960.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
20 OCTOBER 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer

Mevrouw

Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1.— p. kwart., losse numm. f 0,25, buitenland f 4,60 p.i.